

POSTANOWIENIE Z DNIA 11 GRUDNIA 2003 R.

IV KK 46/03

Artykuł 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm.) nie stanowi podstawy do dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za szkody oraz krzywdy wynikłe ze skierowania osoby uprzednio skazanej za taką działalność, orzeczeniem uznanym w trybie przepisów tej ustawy za nieważne, do pracy przymusowej w kopalniach węgla, kamieniołomach lub zakładach uranu i batalionach budowlanych.

Przewodniczący: sędzia SN A. Siuchniński (sprawozdawca).

Sędziowie SN: P. Kalinowski, M. Sokołowski.

Prokurator Prokuratury Krajowej: J. Piechota.

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu w dniu 11 grudnia 2003 r., sprawy z wniosku Juranda J. o odszkodowanie i zadośćuczynienie, z powodu kasacji wniesionej przez Prokuratora Generalnego na korzyść wnioskodawcy, od wyroku Sądu Wojewódzkiego w R. z dnia 8 marca 1993 r.

o d d a l i ł kasację (...).

UZASADNIENIE

Sąd Wojewódzki w R. postanowieniem z dnia 13 grudnia 1991 r. stwierdził nieważność wyroku b. Wojskowego Sądu Rejonowego w R. z dnia 26 maja 1950 r. Tymże wyrokiem Jurand J. skazany został za przestępstwo z art. 86 § 2 KKWP, na karę 5 lat więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na okres 2 lat oraz przepadek całego mienia. Postanowieniem z dnia 8 marca 1993 r. Sąd Wojewódzki w R. zasądził od Skarbu Państwa – w trybie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego – na rzecz Juranda J. kwotę w wysokości 127 100 000 zł tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia za doznane szkody oraz krzywdy wynikłe ze skazania w sprawie Wojskowego Sądu Rejonowego w R., i odbycia kary więzienia. Oddalony został natomiast wniosek w tej części, w której Jurand J. domagał się zasądzenia odszkodowania za okres kiedy pełnił zastępczą służbę wojskową, będąc przymusowo zatrudniony w kopalni węgla kamiennego. Postanowienie to nie zostało zaskarżone i uprawomocniło się w pierwszej instancji.

Od tego postanowienia, na korzyść Juranda J., kasację wniósł Prokurator Generalny, zaskarżając je w części oddalającej wniosek o zasądzenie odszkodowania za przymusową pracę w kopalni węgla kamiennego w ramach zastępczej służby wojskowej. Zarzucił rażące i mające wpływ na treść orzeczenia, naruszenie przepisu art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm.) poprzez błędne przyjęcie, iż przepis ten nie ma zastosowania do osób, wobec których represje stosowane z przyczyn politycznych polegały na przymusowym zatrudnieniu w kopalni w ramach zastępczej służby wojskowej, i wniósł o uchylenie orzeczenia w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego roz-

poznania Sądowni Okręgowemu w R. W uzasadnieniu kasacji Prokurator Generalny podniósł, że Sąd Wojewódzki w R., dysponował dowodami wskazującymi na to, że po odbyciu kary więzienia za przestępstwo o charakterze politycznym, wnioskodawca Jurand J. pracował w Kopalni Węgla Kamiennego „Wujek” w K. jako „żołnierz pod ziemią”, i że został tam skierowany przymusowo, w ramach pełnionej służby wojskowej. Wyraził pogląd, że w powszechnym odczuciu społecznym, przymusowe kierowanie poborowych do zastępczej służby wojskowej, pełnionej m.in. w kopalniach i kamieniołomach, stanowiło element represji, zaś będąca wówczas u władzy opcja polityczna ostrze tej represji kierowała wyraźnie przeciwko swym przeciwnikom, o czym świadczyć ma treść rozkazu Nr 008/MON Ministra Obrony Narodowej, zalecającego wcielanie do służby wojskowej m.in. poborowych, którzy skazani byli za przestępstwa o charakterze politycznym. W tej sytuacji, zdaniem wnoszącego kasację, wbrew pogładowi wyrażonemu w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia Sądu Wojewódzkiego w R. z dnia 8 marca 1993 r., istniały wystarczające podstawy prawne do zasądzenia na rzecz Juranda J. odszkodowania z tytułu jego pracy w kopalni, zaś kwestię tę przesądzają ostatecznie uregulowania zawarte w ustawie z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnionym w kopalniach węgla ... (Dz. U. z 2001 r. Nr 60, poz. 622).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie jest zasadna.

W art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego ustawodawca przyznał wprawdzie osobie, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia skazującego ją za działalność niepodległościową, prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia ale tylko za te szkody i krzywdy, które wynikły z wydania takiego

orzeczenia. Nie może zatem budzić wątpliwości, że odszkodowanie i zadośćuczynienie przyznawane na podstawie tego przepisu odnosić się musi wyłącznie do szkód i krzywd wynikających bezpośrednio z orzeczenia uznanego za nieważne a nie do innych, mających pośredni tylko związek z tym orzeczeniem. W latach 1949-1959 niektórzy żołnierze, w ramach odbywania zastępczej służby wojskowej, byli przymusowo zatrudniani między innymi w kopalniach węgla kamiennego. To prawda, co podniesiono w kasacji, że w powszechnym odczuciu społecznym, przymusowe kierowanie poborowych do pracy w kopalniach stanowiło element represji, a ostrze tej represji kierowało się także przeciwko przeciwnikom ówczesnej władzy. Istotnie świadczyć o tym może treść wspomnianego w kasacji rozkazu Ministra Obrony Narodowej, zalecającego wcielanie do służby wojskowej m.in.. poborowych, którzy skazani byli za przestępstwa o charakterze politycznym. Jest jednak zupełnie oczywiste, że przymusowo zatrudniani w kopalniach, w ramach zastępczej służby wojskowej, byli również żołnierze, nigdy nie skazywani za przestępstwa polityczne, lecz z innych przyczyn, i uznawani za niepokornych wobec tzw. władzy ludowej. To oznacza, że wyrok skazujący za przestępstwo o charakterze politycznym nie prowadził do odbycia zastępczej służby wojskowej w postaci przymusowej pracy, np. w kopalniach węgla kamiennego, jako do koniecznego i nieuniknionego jego następstwa, nie stanowił nawet po temu przesłanki koniecznej. Był jedynie jedną z wielu względnych przesłanek branych pod uwagę przy kierowaniu do przymusowej pracy w kopalniach w ramach zastępczej służby wojskowej. Zatem szkody wynikające z przymusowej pracy w trudnych warunkach kopalnianych co najwyżej pośrednio wiązać się mogą z orzeczeniem skazującym za przestępstwo polityczne.

To prawda, że Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 17 grudnia 1993 r. (WZ 216/93, OSNKW 1994, z. 3-4, poz. 23) wyraził pogląd, że przez pojęcie represji o której mowa w ust. 2 art. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o

uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego należy rozumieć wszelkie formy prześladowania będącego następstwem działalności określonej w ust. 1 tegoż artykułu, w tym również skierowanie do pracy przymusowej w batalionie górniczym w ramach odbywania zasadniczej służby wojskowej. Nie podejmując polemiki w kwestii zasadności tego poglądu, należy zauważyć w każdym razie tyle, że nie ma on waloru uniwersalnego, wyrażony bowiem został na tle szczególnego stanu faktycznego, kiedy to – jak wynika z uzasadnienia wspomnianego postanowienia – skierowanie wnioskodawcy do odbycia zastępczej służby wojskowej miało być wynikiem określonej treści wyroku skazującego go za działalność niepodległościową. Tymczasem Jurand J. powołany został do zastępczej służby wojskowej dnia 19 lutego 1954 r., a zatem ponad 7 miesięcy od odbycia orzeczonej kary więzienia, i po miesięcznym przeszkoleniu skierowany do pracy w kopalni „Wujek”, przy czym nic nie wskazuje na to, że skazujący go uprzednio wyrok za działalność polityczną był wyłączną przyczyną skierowania do pracy górniczej. Właśnie dlatego, że skierowanie do pracy w wyjątkowo trudnych warunkach, w ramach odbywania zasadniczej służby wojskowej, nie było warunkowane uprzednim skazaniem za przestępstwa polityczne i dotyczyło nie tylko skazanych za nie, ale także wielu innych osób z różnych powodów władzy ówczesnej niewygodnych, w preambule ustawy z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługującym żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianym w kopalniach węgla, kamieniołomach, zakładach rud uranu i batalionach budowlanych, przyjęto, iż przymusowe zatrudnianie żołnierzy zastępczej służby wojskowej w kopalniach węgla, kamieniołomach, zakładach wydobywania rud uranu i batalionach budowlanych, stanowiło szczególny rodzaj represji z przyczyn politycznych. Inaczej mówiąc, to przymusowe zatrudnianie potraktowano ustawowo jako autonomiczny ro-

dziej represji, stanowiący samodzielną podstawę faktyczną do uzyskania świadczenia pieniężnego (tj. swoistego rodzaju odszkodowania) w wysokości 0,5% przeciętnego wynagrodzenia w kwartale kalendarzowym poprzedzającym termin ostatniej w 1995 r. waloryzacji, za każdy pełny miesiąc trwania pracy przymusowej, nie więcej jednak łącznie niż 10% tego wynagrodzenia. To ustawowe rozwiązanie stanowi argument przemawiający wyjątkowo silnie za tym, że art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, nie stanowi podstawy do dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za szkody oraz krzywdy wynikłe ze skierowania osoby uprzednio skazanej za taką działalność orzeczeniem uznanym w trybie przepisów tej ustawy za nieważne, do pracy przymusowej w kopalniach węgla, kamieniołomach lub zakładach uranu i batalionach budowlanych. Stanowisko przeciwne prowadziłoby do odmienności sytuacji prawnej żołnierzy, którzy z powodu przymusowej pracy np. w kopalniach węgla kamiennego, ponieśli szkodę, zależnie od tego, czy byli wcześniej skazani za przestępstwa polityczne, czy też nie.

Z tych powodów Sąd Najwyższy orzekł o oddaleniu wniesionej przez Prokuratora Generalnego, na korzyść Juranda J. kasacji.